

TÜRKOLOJİ SEMPOZYUMU
(Prof. Dr. Mine MENGİ Adına)
20-22 Ekim 2011 – Adana
Çukurova Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

YENİ LİSAN'IN ŞİİR BİLDİRGESİ: 'LİSAN' ŞİİRİ

Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARABULUT*

Adıyaman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü Öğretim Üyesi. (Yeni Türk Edebiyatı Bilim Balı Başkanı)
E-posta: mkarabulut@posta.adiyaman.edu.tr

Özet

Türk dilinin çeşitli dönemlerde yabancı dillerin etkisinde kaldığı görülür. İslamiyet'in kabulüyle Arapça ve Farsça; XIX. Yüzyılda Batılılaşma ile Fransızca; XX. Yüzyılda, Almanca ve İngilizce dilimizi etkiler. Türkçeyi yabancı dillerin etkisinden kurtarmak için dil meselesi bilinçli bir şekilde ele alınmış ve onu sadeleştirme çabaları artar. Bu hususta özellikle Milli Edebiyat döneminde çeşitli dernekler kurulur ve dergiler çıkarılır. 1911'de Genç Kalemler dergisinde bir araya gelen Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem ve Ziya Gökalp, 'Yeni Lisan Hareketi'ni başlatırlar. 'Yeni Lisan Hareketi', Türk edebiyat tarihinde önemli bir yere sahiptir. Bu hareketin oluşmasında sosyal, siyasi, fikri ve edebi sebepler etkilidir. Biz bu yazımızda, Yeni Lisan Hareketi'nin bir bildirgesi diyebileceğimiz Ziya Gökalp'in "Lisan" adlı şiirini "Yeni Lisan" ve 'Lisani Türkçülük' programları doğrultusunda inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Türk Edebiyatı, Milli Edebiyat, Yeni Lisan Hareketi, Lisani Türkçülük, Ziya Gökalp.

**NEW LANGUAGE OF POETRY DECLARATION: 'LANGUAGE'
POETRY**

Abstract

Are shown to be under the influence of foreign languages at various times of the Turkish language. The acceptance of Islam, Arabic and Persian; XIX. Century with Westernization French; XX. Century, German and English

* Yrd. Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.
E-posta: mkarabulut@posta.adiyaman.edu.tr

language effects. Turkish, the influence of foreign languages in a conscious way to save the language issue is discussed, and it increases the efforts of simplification. In this regard, especially during the various associations established the National Arts and magazines removed. Young Pens came together in 1911 in the journal Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem and Ziya Gökalp are initiate 'New Language Movement'. 'New Language Movement', has an important place in Turkish literary history. This movement in the formation of social, political and literary reasons, effective. We in this paper, a manifesto of 'New Language Movement' can be called of Ziya Gökalp, 'Language' in his poem 'New Language' and 'Language of Turkism' programs will explore line.

Key Words: Turkish Literature, National Literature, New Language Movement, Language of Turkism, Ziya Gökalp.

Giriş

Bir milletin milli benliğinin oluşmasında, varlığını korumasında ve yarına taşınmasında dilin çok büyük önemi vardır. Türk dünyasında X. yüzyıldan itibaren İslam medeniyetinin etkisi görülmeye başlar. Ancak zamanla Arapça ve Farsçanın Türkçenin önüne geçmesi Türk dili için önemli bir sorun olmuştur. Türkçenin yabancı dillerle yaptığı mücadele yüzyıllar öncesinden başlamış, günümüze kadar devam etmiştir.

Türk dilinin yabancı etkilerden korunmasında Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ı Lüğati't-Türk'ü Türkçeye hizmet eden ilk önemli çalışmadır. Karamanoğlu Mehmet Bey'in 15 Mayıs 1277 tarihli fermanla, Türkçeden başka dil kullanmayı yasaklaması dikkat çekilmesi gereken bir husustur. Milletin kullandığı yazı dilinin halk dilinden ayrı olmaması için çeşitli görüşler ve akımlar oluşmuştur. Mahallileşme hareketi bir süre etkili olur. Tanzimat'ın birinci döneminde dilde sadeleşme çabaları, gerek sanatçıların eski edebiyat tarzında yetişmiş olmaları, gerekse dönemin buna hazır olmaması sebepleriyle istenilen başarıya ulaşamamıştır.

1. Yeni Lisan Hareketi

Yeni Lisan Hareketi ve Genç Kalemler dergisi, Türkçenin sadeleşmesi hususunda çok önemli aşamadır.¹ Dilde sadeleşmeyi gerçekleştirme düşüncesi Yeni Lisan'ın temel en ülküsü olmuştur. Bu hareketin öncüleri, Ömer Seyfettin, Ali Canip ve Ziya Gökalp'tir. Bu hareketin basın organı önceleri *Hüsün ve Şiir*

¹ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Yusuf Ziya Öksüz, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2004.

adıyla yayımlanan, başmakalelerini Ali Canip'in yazdığı dergidir. "Bir süre sonra Ali Canip'in teklifiyle derginin adı *Genç Kalemler* olarak değiştirilir." (Argunşah, 2009: 208) Edebiyat tarihimizin en önemli dil ve edebiyat hareketlerinden olan Milli edebiyatın ortaya çıkmasında bu derginin önemi büyüktür. "Genç Kalemler Dergisi, İkinci Meşrutiyet'in ilan edildiği, basından sansürün kaldırıldığı serbestlik ve canlılık ortamında Selanik'te çıkmaya başlamış bir dil, edebiyat sanat ve düşünce dergisidir. Dergi, 5 Nisan 1327/18 Nisan 1911 – 2 Teşrin-evvel 1330/15 Ekim 1912 tarihleri arasında 6+27 olmak üzere toplam 33 sayı çıkmıştır." (Duymaz, 2008: 176). Daha sonra bu hareketin prensiplerini ortaya koyan ilk makale Ömer Seyfettin tarafından *Yeni Lisan* adıyla hazırlanır.

Yeni Lisan makalesinin en önemli yönü bir *milli dil* arayışında olmasıdır. Türk dili yüzlerce yıllık süreçte Arapça, Farsça ve Fransızcanın etkisinde kalarak doğallığını kaybetmiştir. Ömer Seyfettin, Türk dilinin yabancı dil kurallarından kurtulması ve konuşma diliyle yazı dilinin birleştirilmesi gerektiğini savunur: "Şimdiki lisanımızda Arabi ve Farsî kaideleriyle yapılan cemler, terki-i izafi, terki-i tavsifi, vasf-ı terkiyeler yaşadıkça saf ve milli addolunamaz. Bu lisanı kimse anlamaz. (...) Konuştuğumuz lisan İstanbul Türkçesi en tabii lisanıdır. Klişe olmuş terkiyelerden başka lüzumsuz ziynetler asla mükalememize giremez. Yazı lisanıyla konuşma lisanını birleştirirsek edebiyatımızı ihya, yahut icat etmiş olacağız." (Argunşah, 2001: 106-108)

Ali Canip, dil hususunu edebiyatın asıl unsuru olarak addeder. Edebiyatın dil ile beraber gelişmesi fikrini savunan sanatçı, Türk dilini yabancı dillerin egemenliğinden kurtarmayı hedefler. "Aslında Ali Canip için esas yenilik 'Yeni Lisan'la milli edebiyat' meselelerini birlikte ele almış olmasıdır. Halkın dilini esas alan bir edebiyatla sade Türkçenin savunuculuğunu yapmış olan mütefekkir, bütün fikirlerini milli edebiyat meselesi ve buna bağlı olarak Yeni Lisan konusu etrafında geliştirmiştir." (Soğukömeroğulları, 2010: 227). *Milli Edebiyat* kavramını ilk kullanan kişi olan Ali Canip, lisanı edebiyatın temeli olarak görmüş, Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp'le beraber bu yolda büyük çaba göstermiştir.

Türklüğün bütünlüğü etrafında cereyan eden fikirler, en önemli amaç olarak dil ve edebiyatta millilik hususuna yönelirler. "Edebiyat dilinin o zamana kadar tamamıyla Arapça ve Acemcenin hakimiyeti altında yapma bir dil olduğu inancında olan gençler, Edebiyat-ı Cedide ve Fecr-i Atî üyelerini dillerinin yabancılığından dolayı şiddetle tenkit etmişlerdir." (Akyüz, 1995: 167)

2011 yılının *Yeni Lisan* hareketinin 100. Yılı olması dolayısıyla, ülkemizde birçok etkinlik düzenlenmektedir. Bunlarda biri de Türk Edebiyatı Vakfı, Basın İlan Kurumu ve Türk Dil Kurumu işbirliğiyle 29-30 Nisan 2011 tarihinde İstanbul'da düzenlenen 'Yeni Lisan Hareketi ve Milli Edebiyat Çalıştayı'dır. Burada konuşan Türk Dil Kurumu Başkanı Şükrü Haluk Akalın, Türkçenin 1400 yıllık yazı tarihinde önemli kilometre taşlarının bulunduğunu, bunlardan birinin

Genç Kalemler Dergisi'nde 'Yeni Lisan' yazısının olduğunu ve bu yazıyla Türkçenin geleceğine yönelik bir adım atıldığını ifade etmiştir.

Biz bu yazımızda, bu hareketin başlamasının 100.yılı olamsı sebebiyle Yeni Lisan hareketinin bir bildirgesi diyebileceğimiz Ziya Gökalp'in *Lisan* adlı şiirini *Yeni Lisanın Programı*² doğrultusunda inceleyeceğiz. Şiirin incelenmesine geçmeden önce bu programa bakmakta yarar vardır³.

Yeni Lisan Programı'nda yer alan ana prensipleri şöyle özetleyebiliriz:

1. *Arapça ve Farsça dilbilgisi kurallarının kullanılmaması ve bu kurallarla yapılan tamlamaların bazı istisnalarla kaldırılması,*
2. *Arapça sözcüklerin dilbilgisi bakımından asıllarına göre değil, Türkçedeki kullanışlarına göre değerlendirilmesi,*
3. *Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçede söylendikleri gibi yazılmaları,*
4. *Bütün Arapça ve Farsça kelimelerin atılmasına lüzum olmadığından, ilmi terim olarak Arapça kelimelerin kullanılmasına devam edilmesi,*
5. *Diğer Türk lehçelerinden kelime alınmaması,*
6. *Konuşmada İstanbul şivesinin esas tutulması.*

2. Ziya Gökalp'in Dil Hususundaki Düşünceleri

Ziya Gökalp, Yeni Lisan'da öne çıkarılan fikirlerini *Türkçülüğün Esasları*⁴ adlı eserinin ikinci kısmında *Lisani Türkçülük* başlığında ifade eder. Gökalp, konuşma dili ile yazı dilini birleştirilmesini bu hususta İstanbul Türkçesinin esas alınması fikrini belirtir. "Türkiye'nin milli lisamı İstanbul Türkçesidir." (Gökalp, 1976: 105) diyen yazar, Türkçenin millileşmesi konusunda yapılması gerekenleri on bir maddeyle dile getirir:

1. *Milli dilimizi meydana getirmek için, Osmanlı dilini –hiç yokmuş gibi– bir tarafa atarak, Halk edebiyatına temel vazifesini gören Türk dilini aynıyle kabul edip İstanbul halkının ve bilhassa İstanbul hanımlarının konuştukları gibi yazmak.*

² Bu program daha önce Genç Kalemler'in II.cilt, 7.sayısında (1327/1911) "**Yeni Muhitü'l-Maarif Encümeni**"ne gönderilecek ilmi lahikanın sureti ifadesi ve **Yeni Lisan-Yeni Muhitü'l-Maarif Muhterem Heyeti**"ne başlığı ile tekrar yayınlanmıştır. (Öksüz, age., s.97)

³ Yeni Lisanın Programı hususunda geniş bilgi için bakınız:Öksüz, age., s.97-98.

⁴ Gökalp'in Türkçülük düşünceleri hakkında geniş bilgi için bkz. Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, (Hazırlayan: Mehmet Kaplan), Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları, Ankara, 1976a.

2. *Halk lisanında Türkçe müteradifi (benzeri) bulunan Arabi ve Farisi kelimeleri atmak, tamamiyle müteradif olmayıp küçük bir nüansa malik olanları lisanımızda muhafaza etmek.*
3. *Halk lisanına geçip lafzen (söyleniş) yahut manen galatat namını alan Arapça ve Acemce kelimelerin tahfif olunmuş (bozulmuş) şekillerini Türkçe addetmek ve imlalarını da yeni telaffuzlarına uydurmak.*
4. *Yerlerine yeni kelimeler kaim olduğu (konulduğu) için, müstehase (fossil) haline gelen eski Türkçe kelimeleri diriltmeğe çalışmamak.*
5. *Yeni istilahlar (terimler) aranacağı zaman, ibtila (önce) halk lisanındaki kelimeler arasındaki kelimeler arasında aramak, bulunmadığı takdirde, Türkçenin kıyası (işlek) edatlarıyla ve kıyası terkip ve tasrif (çekim) usulleriyle yeni kelimeler ibda etmek (yaratmak/oluşturmak); buna da imkan bulunmadığı surette Arapça ve Acemce terkipsiz olmak şartıyla yeni kelimeler kabul etmek ve bazı devirlerin ve mesleklerin hususi ahvalini gösteren kelimelerle, tekniklere ait alet isimlerini ecnebi lisanlardan aynen almak.*
6. *Türkçede Arap ve Acem lisanlarının kapitülasyonları ilga olunarak (ortadan kaldırarak), bu iki lisanın ne sigaları, ne edatları, ne de terkipleri lisanımıza idhal (dahil) olunmamak.*
7. *Türk halkının bildiği ve kullandığı her kelime Türkçedir, halk için munis olan, sun'i olmayan her kelime millidir. Bir milletin lisanı, kendisinin cansız cezirlerinden (köklerinden) değil, canlı tasarruflarından terekkiüp (kurulan) canlı bir uzviyettir (organizma).*
8. *İstanbul Türkçesinin savtiyatı (fonetiği), şekliyatı (morfolojisi) ve lugaviyatı, yeni Türkçenin temeli olduğundan, başka Türk lehçelerinden ne kelime, ne siga, ne edat, ne de terkip kaideleri alınamaz. Yalnız mukayese tarikiyle (yoluyla) Türkçenin cümle teşkilatına ve hususi tabirlerindeki şivesine nüfuz için bu lehçelerin derin bir surette tedkikine ihtiyaç vardır.*
9. *Türk medeniyetinin tarihine dair eserler yazıldıkça, eski Türk müesseselerinin isimleri olmak hasebiyle, çok eski Türkçe kelimeler, yeni Türkçeye girecektir. Fakat bunlar istilah mevkiinde kalacaklarından, bunların hayata avdeti (dönmesi), müstehaselerin dirilmesi mahiyetinde telakki olunmamalıdır.*
10. *Kelimeler delalet ettikleri manaların tarifleri değil, işaretleridir. Kelimelerin manaları iştikaklarını (köklerini) bilmekle anlaşılır.*
11. *Yeni Türkçenin bu esaslar dahilinde bir kamusuyla bir de sarfı (grameri) vücuda getirilmeli ve bu kitaplarla yeni Türkçeye girmiş olan Arapça ve Acemce kelimelerin, tabirlerin bünyelerine ve terkip tarzlarına ait malumat, lisanın fizyoloji kısmına değil, müstehasat (paleontoloji/taşılabilim/fosilbilim) ve intisaliyat (jeneoloji/soybilim) bahsi olan iştikak (türetme/türeme) kısmına dahil edilmelidir.*

Gökalp, yukarıdaki *Lisani Türkçülük* bahsindeki görüşleri *Yeni Lisan* hareketinin prensipleriyle paralellik gösterir. Ziya Gökalp, fert yerine toplumu ön planda tutarak, fikir dünyasını şiirine yansıtır. "Gökalp bir şair değildir, fakat

nazmın, öğretilerin hatırdan kalması için ne kadar yararlı olduğunun farkındadır. Türk şiirini derinden etkilemiş olmasına rağmen, bu etkileyiş daha ziyade metinlerin içeriği dolayısıyladır. Öyle ki onun her şiirinin mukabili bir makalesi de vardır denebilir.” (Enginün, 2006: 582)

Gökalp’in şiirde Mehmet Emin ve Namık Kemal’in etkisinde kalır. Mehmet Emin’in *Türkçe Şiirler*’indeki milliyetçi fikirler ve Namık Kemal’in ihtilalcı yapısı onun şiirlerine yansır. Özellikle Turan manzumesinde onun düşünce yapısı ve sanat anlayışı görülür.

Gökalp ve diğer Türkçüler, Osmanlı öncesi Türk tarihine göndermeler yaparlar. Gökalp, Şiirlerinde de tarihimizi Batı’ya karşı savunur. *Turan* manzumesinde bunun en güzel örneğini görürüz. Gökalp burada, Türkçülüğün hedefini dizelerle ifade eder:

*Vatan ne Türkiya’dır Türklere, ne Türkistan;
Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan.* (Kolcu, 2008: 93)

*Kızılelma*⁵’da öz değerlerin korunması fikri ön plana çıkar. Bu şiire göre, “Türklük, tarih boyunca kendisine yabancılaşarak milli benliğini yitirmiştir.” (Özdemir, 2008: 507) Yeni bir neslin yetişmesi ve bu benliğin tekrar tesis edilmesi gerekmektedir. “Kızılelma’da ideolojik bakımdan dikkati çeken iki nokta vardır. Bunlardan birincisi Sadettin Molla’nın Turgut’a açıkladığı ana fikirdir. Türk ırkı, Kızılelma diye yüzyıllar boyunca ülkeden ülkeye koşmuş, fakat aradığını bulamamış, tam tersine, kendisini başkaları için yok etmiş, kendi benliğine yabancılaşmıştır. Bunun sebebi, Türklüğün özelliğini kendi içinde değil, dışarıda aramasıdır. (...) İkinci önemli nokta ise, Ay Hanım’ın Sadettin Molla’nın fikrine dayanarak, İsviçre’de Lozan civarında kurduğu Türklük beldesi, İlim Sitesi veya Kızıl Elma’dır.” (Kaplan, 1999: 555-556)

Bu manzumede şairin hedefi, Türkleri Kızılelma ideali altında birleştirerek, dil ve duygu birliğini sağlamaktır. Turan şiirinde olduğu gibi, burada da Turan idealini gerçekleştirmek amaç edinilir.

*Ne bir Türk hukuku, Türk felsefesi
Ne Türkçe inleyen bir şair sesi...
Şair, hakim gelmiş bizden çokça
Kimisi Farisi yazmış, kimi Arapça...
Fransızca, Rusça, Çince yazmışız
(.....)
Bugün bile birçok ediplerimiz
Frenkçe yazmayı sayarlar mu’ciz.*

⁵ Ziya Gökalp’in *Kızılelma* adlı manzum hikayesi 1913 yılında Türk Yurdu dergisinde yayımlanmıştır.

*Türkçe yazarlarsa lugat paralar,
Avrupa taklidi şeyler karalar*

3. ‘Lisan’ Şiirine ‘Yeni Lisan’ ve ‘Lisani Türkçülük’ Açısından Bir Bakış

Lisan⁶, Ziya Gökalp’in nesirlerinde sık sık dile getirdiği dil hakkındaki düşüncelerinin manzumesidir. Gökalp’in burada üzerinde durduğu izlekler şunlardır: Güzel dil Türkçe ve İstanbul konuşması, sade dil arzusu, Türkçeleşmiş Türkçe, eşanlamlı sözler ve Türkçe, kelime türetme hususu, tek dil ve Turan, dil, din, vatan ve milli birlik. Şimdi, bu manzumeyi konumuz dahilinde incelemeye geçelim:

*Güzel dil Türkçe bize,
Başka dil gece bize.
İstanbul konuşması
En sâf, en ince bize.*

1. Güzel dil Türkçe ve İstanbul konuşması: Şair, manzumeye *Güzel dil Türkçe* bize dizesiyle ve adeta bir methiyeye başlar. Güzel sözcüğüyle nitelenen Türkçe, sonraki kısımlarda da yüceltilir. Şiirin bu ilk dörtlüğünde, İstanbul ağzının Türk milleti için en uygun konuşma dili olduğu görüşü ifade edilir. Gökalp, millet ile dil arasında yabancılaşmanın olmasını kabul etmez. Türkçe dışındaki diller bizim için *gece* gibidir. Şairin burada birlik ve bütünlüğü sağlama amacıyla olduğu için *biz* sözcüğünü tekrarlar. Bu dizelerdeki izlek, ‘Yeni Lisan Programı’nın *konuşma dilinde İstanbul ağzının esas alınması* anlayışıyla bire bir örtüşmektedir.

*Lisanda sayılır öz
Herkesin bildiği söz;
Ma’nası anlaşılın
Lügate atmadan göz*

2. Sade dil arzusu: Ziya Gökalp, dildeki sözcüklerin anlamlarının bilinmesi gerektiğini söyler. Yazı ve konuşma dilinde lügate bakmaya gerek kalmaması gerektiğini belirtir. Dilde sadeleşme isteği, Yeni Lisan’ın Arapça ve Farsça dilbilgisi kurallarının kullanılmaması ve bu dillerin sözcüklerinden uzaklaşılması hedefiyle aynıdır. Bu husus, ‘Lisani Türkçülük’ programının üzerinde en çok

⁶ Lisan adlı şiirin alıntısını yaptığımız kaynak: Ziya Gökalp, Yeni Hayat Doğru Yol (Hazırlayan: Müjgan Cunbur), Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları, Ankara, 1976b, s.17-18.

durduğu hedeflerdendir. Bunu, yukarıda aynı programın ikinci maddesinde daha açık görmekteyiz.

*Uydurma söz yapmayız,
Yapma yola sapmayız,
Türkçeleşmiş Türkçedir;
Eski köke tapmayız.*

3. Uydurma ve yapma söze tepki: Ziya Gökalp, bu dörtlükte Türkçeleşmiş Türkçe sözcükleri dilden atmaya gerek yoktur der. Devrinin dil münakaşalarından biri olan tasfiyecilik meselesine de bir açıklık getirir. Türkçeleşmiş olan artık Türkçedir. Artık eski kelimeleri diriltmenin anlamı yoktur. Bu bakımdan birçok kullanıma bürünmüş olan Farsça *heste/hasta* kelimesi yerine Türkçe inadıyla *sayrı* kelimesini kullanmanın bir yararı yoktur.⁷ ‘Yeni Lisan’da bu hususla ilgili olarak *bütün Arapça ve Farsça sözcüklerin atılmasına gerek bulunmadığı, diğer Türk lehçelerinden kelime alınmasının da anlamsız olduğu anlayışı* yer alır. Bu konu ‘Lisani Türkçülük’ programının dördüncü ve sekizinci maddelerinde ifade edilmektedir.

*Açık sözle kalmalı,
Fikre ışık salmalı;
Müterâdif sözlerden
Türkçesini almalı.*

4. Eşanlamlı sözler ve Türkçe: Ziya Gökalp bu kısımda, Arapça ve Farsçadan dilimize girmiş sözcüklerden Türkçe olanını kullanmamız gerektiğini söyler. Düşüncenin aynası dildir. İnsan hangi dille düşünürse o milletin, o kültürün zenginliklerini yansıtır.⁸ Bu konu, ‘Yeni Lisan Programı’nda, Arapça ve Farsça sözcüklerden uzaklaşılması düşüncesiyle yakınlık gösterir. Bu konu ‘Lisani Türkçülük’ programının ikinci maddesinde açıkça ifade edilir.

*Yeni sözler gerekse,
Bunda da uy herkese,
Halkın söz yaratmada
Yollarını benimse.*

5. Kelime türetme konusu: Şair burada halkın söz oluşturma konusuna dikkat çeker. Bir sözcüğün kabul görmesi için Türk hançeresine uyması gerekir. Bu konu, ‘Yeni Lisan Programı’nın ana prensiplerinden olan *Arapça ve Farsça*

⁷ Ali İhsan Kolcu, *Milli Edebiyat-I- Şiir*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum, 2008, s.105.

⁸ Ali İhsan Kolcu, *Milli Edebiyat-I- Şiir*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum, 2008, s.105.

sözcüklere itibar edilmemesi hususuyla yakından ilgilidir. ‘Lisani Türkçülük’ programının dördüncü, beşinci ve yedinci maddelerinde ifadesini bulur.

*Yap yaşayan Türkçeden,
Kimseyi incitmeden.
İstanbul’un Türkçesi
Zevkini olsun yeden.*

6. Yaşayan Türkçeyi kullanmak: İstanbul Türkçesinin zevk ve estetiği bize yol gösterici olmalıdır. Bu konu, ‘Yeni Lisan Programı’nın ana prensiplerinden olan *Arapça ve Farsça sözcüklere itibar edilmemesi* hususuyla yakından ilgilidir. ‘Lisani Türkçülük’ programının dördüncü, beşinci ve yedinci maddelerinde ifadesini bulur.

*Arapçaya meyletme,
İran’a da hiç gitme;
Tecvidi halktan öğren,
Fasihlerden işitme.*

7. Arapça ve Farsça yerine halka yöneliş: Ziya Gökalp bu kısımda din dilinin ve Arapçayla kalıplaşmış dua, ayet ve surelerin halkın söyleyişi esas alınarak telaffuz edilmesini ister.⁹ Arapça ve Farsça sözcüklerin yerine halkın kullandığı sözcükleri kullanma isteği, yukarıda özetlediğimiz Yeni Lisan Programı’nın ana prensiplerinden üçüncü madde olan *Arapça ve Farsça sözcüklerin Türkçede söylendikleri gibi yazılmaları* yakından ilgilidir. Bu husus, ‘Lisani Türkçülük’ programında genel hatlarıyla Türkçeleştirme temayülü görülmektedir.

*Gaynlı sözler emmeyiz,
Çocuk değil, memeyiz!
Birkaç dil yok Tûran’da,
Tek dilli bir kümeyiz.*

8. Tek dil ve Tûran: Şair bu kısımda Türkçenin hançeresinde olmayan gaynlı sözlerden uzak durulmasını tavsiye eder. Arapça ve Farsçadan gelmiş olan bu sözlere rağbet edilmemesini işaret eder. Bu husus, ‘Yeni Lisan’ ve ‘Lisani Türkçülük’ programının ortak özelliklerindedir.

⁹ Ali İhsan Kolcu, *Milli Edebiyat-I- Şiir*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum, 2008, s.106.

*Tûran'ın bir ili var
Ve yalnız bir dili var.
Başka dil var diyenin,
Başka bir emeli var.*

9. Dil ve milli birlik: Ziya Gökalp bu dörtlükte milli birlik ve beraberlik hususu üzerinde durur. 'Yeni Lisan' ve 'Lisani Türkçülük' programının vermek istediği mesajlardandır.

*Türklüğün vicdanı bir,
Dini bir, vatanı bir;
Fakat hepsi ayrılır
Olmazsa lisanı bir.*

10. Dil, din ve vatan: Şair, dil birliğinin Türk milletinin değerlerini bir arada tutmada en önemli unsur olduğunu ifade eder. 'Yeni Lisan' ve 'Lisani Türkçülük' programının asıl hedefi, milli birlik ve beraberliğin korunması için, milli bir dil oluşturma fikri burada dizelere yansımıştır.

Sonuç

Tanzimat döneminde başlayan dilde sadeleşme çabaları, Milli edebiyat döneminde edebi hareket seviyesinde zirveye çıkar. Yeni Lisan, bu dönemde dilde sadeleşmenin temel hareketidir. Bu hususta Türkçü/Milliyetçi fikir adamları ve sanatçılar tarafından desteklenir. Mehmet Emin Yurdakul'un 'Türkçe Şiirler' adlı eserindeki fikirler sonraki yıllarda karşılığını bulur. Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem, Ziya Gökalp gibi isimler, edebiyatımızın kendini kendi lisanımızla ifade etmesi gerektiğini belirtirler.

Ziya Gökalp, Türkçülük ve millileşme hareketinin fikri yönünü temsil eder. O, eserlerinde hep bu hareketin prensiplerini anlatmaya gayret gösterir. Bu hususta, fikirlerini destekleyici olarak şiir ve manzumeler yazar. Onun her şiiri, düşünce yapısının dizelere dökülmüş biçimidir. Bunlar içinde, *Turan*, *Ala Geyik*, *Lisan*, *Altın Destan*, *Kızılelma* vb. sayabiliriz.

Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları* adlı kitabında dil konusunu Türkçülük programı içinde ele almış, milli dilimizi oluşturmayı hedef olarak görmüştür. 'Yeni Lisan' hareketinin de en önemli isimlerinden olan Gökalp, dil konusundaki görüşlerini ve bir bakıma bu hareketin birçok özelliğini Lisan şiirinde dile getirmiştir. Denilebilir ki, *Lisan* adlı şiir, 'Yeni Lisan' ve 'Lisani Türkçülük' programının dizelerle ifade edilmiş halidir.

Kaynakça

- Akyüz, Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1995.
- Argunşah, Hülya, *Ömer Seyfettin Bütün Eserleri, Makaleler 1*, Dergah Yay., İstanbul, 2001.
- Argunşah, Hülya, *Milli Edebiyat, Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı* (Editör:Ramazan Korkmaz), Grafiker Yay., Ankara, 2009.
- Duymaz, Recep, *Türk Edebiyatı Tarihinde Milli Edebiyat Dönemi*, 3F Yay., İstanbul, 2008.
- Enginün, İnci, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, Dergah Yayınları, İstanbul, 2006.
- Gökalp, Ziya, *Türkçülüğün Esasları* (Hazırlayan: Mehmet Kaplan), Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları, Ankara, 1976a.
- Gökalp, Ziya, *Yeni Hayat Doğru Yol* (Hazırlayan: Müjgan Cunbur), Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları, Ankara, 1976b.
- Kaplan, Mehmet, Kızıl Elma, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar I*, Dergah Yayınları, İstanbul, 1999.
- Kolcu, Ali İhsan, *Milli Edebiyat-I- Şiir*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum, 2008.
- Özdemir, Fatih, *Kızıl Elma'yı Arayan Üç Yazar: Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Ragıp Şevki Yeşim*, Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 3/5 Fall 2008.
- Öksüz, Yusuf Ziya, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2004.
- Soğukömeroğulları, *Mehmet, Ali Canip Yöntem'in Milli Edebiyat Görüşleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı:186, Mayıs-Haziran 2010, s.223-240.